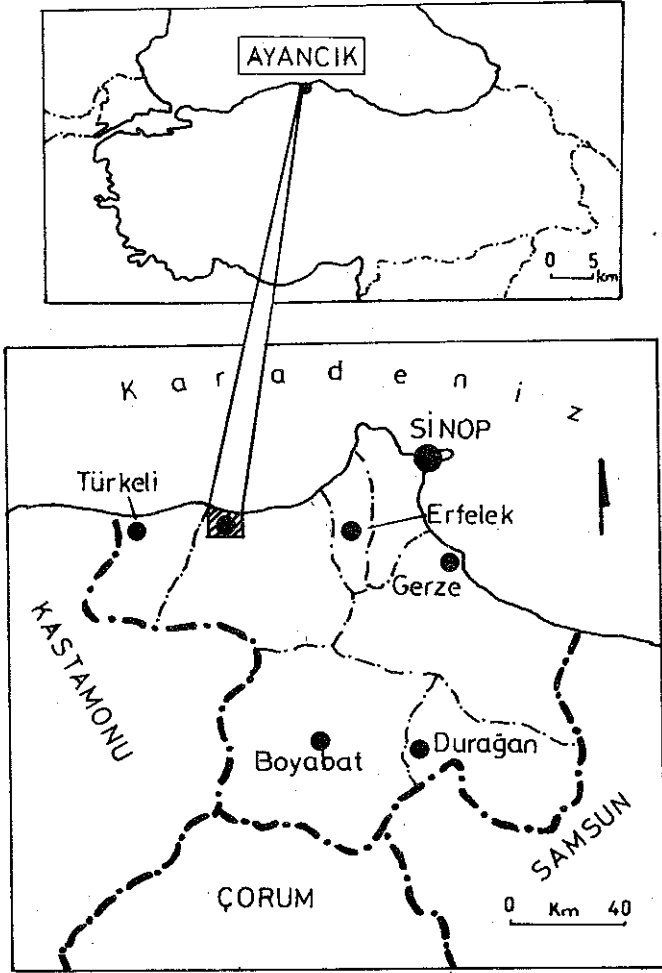

AYANCIK'TA ŞEHİRLEŞMENİN YARATTIĞI MEKANSAL DEĞİŞİMLER

Ayşe Nur Timor*

Giriş:

Ayancık, Karadeniz Bölgesi'nde, bağlı bulunduğu il merkezi olan Sinop'un 76 km batısında yer alan bir yerleşmedir. Batıdan Türkeli, güneyden Taşköprü ve Boyabat, güneydoğudan Gerze, doğudan Erfelek ve Sinop Merkez ilçeleri ile çevrili olan Ayancık'ın kuzeyini kıyısında yer aldığı Karadeniz sınırlar.

Şekil 1- Ayancık Şhrinin Lokasyonu.

*Yard.Doç.Dr. Ayşe Nur TİMOR, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

Mekânda küçük ya da büyük farklılaşmış alanların yaratılmasında başrolü oynayan şehirlerin, bu farklılıkları oluşturmalarında kuşkusuz yer aldıkları mekânın doğal ortamı ya da “çevre” ile ilişkilerinin önemli bir yeri vardır. Doğal ortam ile ilişki, şehrin “sit” ve “situasyonu”nun yanı sıra, iklim koşulları ve su olanaklarından çevrenin doğal zenginliklerine kadar uzanır. En azından kuruluş aşamasında şehirlere olanak hazırlayan deniz, akarsu ve orman gibi doğal zenginlikleri de doğal koşullara katmak gerekir (Timor, 1993: 63-64). Ayancık da içinde bulunduğu Karadeniz Bölgesi’nin genel coğrafi özelliklerini yansıtmaktadır. Bilindiği gibi, denize paralel uzanan dağ silsileleri ile bunların arasında yer alan dar vadilerin genel morfolojik yapısını oluşturduğu Karadeniz Bölgesi’nde arazi genellikle dağlık ve eğimlidir. Yerleşmeler ya eğimin elverdiği yamaçlarda ya da kıyılar ve vadi yataklarındaki düzlüklerde yer almaktadırlar. Ayancık da Karadeniz kıyısında, Ayancık Çayı’nın oluşturduğu dar bir vadi tabanında kurulmuştur. Topografya vadinin her iki tarafında birden yükselir; yükselti batıda Ayancıküstü Tepe’de 200 m’yi bulurken, Fabrikaüstü Tepe’de 250 m’yi geçer. Bu tepelerin güneyinde akarsuyun her iki tarafında yer alan Erkengünez ve Girmeağıl (Cevizli) bölgelerinde topografya yumuşar ve yerleşme vadinin nispeten genişlediği bu alanlara doğru uzanır. Karadeniz’in bu bölümünde, özellikle Sinop ve Ayancık dolaylarında kıyı şeridinde yükseltinin nispeten düşük olmasına (0-300 m) rağmen, Küre (İsfendiyar) Dağları’nın doğu uzantıları 1.700 m’leri aşan dorukları ile şehir merkezinin yer aldığı ince kıyı şeridinin hemen gerisinden yükselerek iç kısımlarla bağlantıyı güçleştirmektedir. Ülkenin en dağlık bölümlerinden birini oluşturan ve Ayancık sınırları içinde kalan bu alandaki Çangal (1.605 m) ve Zindan (1.730 m) Dağları Küre Dağları’nın önemli yükseltileridir; Zindan Dağı aynı zamanda Sinop ilinin de en yüksek noktasını oluşturmaktadır (AİPA, 1989: 9-10).

Tablo 1- Ayancık’ta Arazinin Eğim Gruplarına Göre Dağılımı

<i>Eğim (%)</i>	<i>Alan (ha)</i>	<i>Toplam Araziye Oranı (%)</i>	<i>Arazinin Niteliği</i>
0-5	136	37.0	Yerleşmeye uygun
5-10	13	3.6	“
10-20	30	8.2	“
20-40	81	22.2	2. derece yerleşilebilir
40+	65	17.9	Yerleşme dışı
Akarsu Yatağı	40	11.1	“
Toplam	365	100.0	

Ayancık ve çevresinde jeolojik yapı, genç alüvyonlarla eosen flişinden oluşmaktadır. Düzlük alanları kaplayan genç alüvyonlar pekişmemiş çakıl, kum ve killerden meydana gelmişlerdir. Eosen yaşlı fliş formasyonlarına gelince, topografik olarak arızalı sahalarda ortaya çıkar: Gre, konglomera, kil, marn ve kalkerin münavebesinden oluşmuştur (Ketin, 1983: 126-132). Jeolojik yapının flişten oluştuğu yerler, heyelanlı veya muhtemel heyelan sahalrı olarak tehlike arz etmektedirler. Özellikle Eosen flişleri içindeki killer, yağışlı dönemlerde bünyelerine su alarak şişerler. Bu durum topografya yüzeyi ile tabakaların aynı doğrultuda olduğu yerlerde, kütle hareketinin başlamasına neden olur. Bu gibi yerler şiddetli yağışlar ve çok yüksek topografik meyil nedeniyle heyelanlar olmuş ya da zeminin stabilitesinin bozulmuş

olması nedeniyle heyelana hazır durumdadırlar (Sür,1972). Arızalı alanlarla çevrili, arazisinin 1/5'ine yakınının % 40 ve üzerinde, 1/4'inin de % 20-40 arasında eğime sahip olduğu Ayancık, tarihi boyunca heyelanların tehdidini duymuştur; daha 1970'li yılların başlarında şiddetli yağışın ardından Ayancıküstü Tepe'nin yamaçlarında meydana gelen heyelan, tepenin hemen eteklerinde yer alan evlerin önemli bir kısmını yok ettiği gibi can kaybına da yol açmıştı.

Ayancık ve çevresinde tipik Karadeniz iklimi egemendir. Yıllık ortalama sıcaklığın 14°C dolayında olduğu yörede, sıcaklıklar kıyı şeridinden iç kesimlere gidildikçe azalmaktadır. Yağış ise -yıllık ortalama yağış miktarı 1.003 mm- kıyılardan içeriye, dağların doruklarına doğru biraz daha artmaktadır. Özellikle dağların denize bakan yamaçlarında yağış 1.000 mm'nin çok üzerindedir. Yerleşme ve çevresinde sonbahar ve kış ayları yağışlı geçerken, yaz en kurak dönemdir: Yağışın % 33'ü kış, % 30'u sonbahar, % 20'si ilkbahar ve % 17'si yaz aylarında düşer (DMİ, 1984). Temmuz ve Ağustos en kurak ayları oluşturmakla birlikte, şiddetli lodos rüzgârlarının ardından gelen ve birkaç saat devam eden şiddetli sağanaklar sellere neden olabilir; örneğin, 1924, 1940, 1963 ve 1970 yıllarındaki seller bu tür şiddetli sağanaklar sonucu meydana gelmişlerdir. Küre Dağları'ndan kaynaklanan çok sayıda küçük derenin birleşmesiyle oluşan ve Akçakese Köyü'nden itibaren tek bir kol halinde Ayancık şehir merkezinden Karadeniz'e dökülen Ayancık Çayı, yöredeki diğer akarsular gibi, düzensiz akışlı ve taşkın karakterlidir. Ayancık Çayı, çok büyük bir akarsu olmamasına rağmen, özellikle şiddetli yağışlarda geniş bir havzanın sularını toplaması nedeniyle yükselerek taşkınlara neden olmaktadır. Bu taşkınların geçmiş yıllarda büyük zararlarını -yerleşmenin çehresini neredeyse hemen tamamen değiştiren 1963 seli halâ akıllardadır- gören Ayancık'ta, daha sonra zorunlu olarak alınan önlemlerle (karayolunun taşkını önleyecek şekilde inşa edilmesi, köprü'nün her iki yanında ve Çayıçi mahallesinde 250 m uzunluğunda taşkın önleme setlerinin yapılması) hem taşkın tehlikesi azaltılmış hem de bu alanların yerleşmeye açılması mümkün olmuştur.

Ayancık ve çevresinde, bütün Karadeniz kıyılarında olduğu gibi, bitki örtüsü oldukça zengin ve yoğundur. Yağışların bol ve bütün yıla dağılmış olduğu, sıcaklığın ve yıl içindeki ekstrem sıcaklık değerleri arasındaki farkın fazla olmadığı yörede doğal bitki örtüsü nemli ormanlardan oluşur. Buna karşılık kıyıda gerideki dağlık alana doğru çıkıldıkça bitki örtüsünde belirgin bir kademelenme görülmektedir. Nemli ormanlar özellikle kıyıya yakın kesimde, dar vadi tabanı ile yerleşmenin yakın çevresinde 300-400 m yükseltilere kadar önemli ölçüde tahrip edilmişlerdir. "Kereste tüccarları bilhassa yerli halkın birçoğu buralardan istedikleri kalınlıkta odun kesip Karadeniz'in muhtelif bölgelerine naklediyorlardı. Ancak, aynı noktalardan hemen hemen aynı cins ve aynı ebatta ağaçlar kesildiğinden gerek ağaçların tükenmesi gerek kıymetli türler yerine tali derecedeki nevilerin kaim olması sebebinden sahilden uzak olmayan ormanlar mahvolmuş veya çok fakirleşmişlerdir (Yarar, 1941: 20)". Bu seviyelere kadar yerlerini bazı kültür bitkileri ile psödomaki olarak nitelenen çalı formasyonuna bırakmış olan ormanlar bu çalı kuşağının üzerinden başlar; 700 m'lere kadar yayvan yapraklı türlerin (kestane, meşe, ihlamur, kavak) ağırlıkta olduğu nemli ormanlara, 1.200 m'lerden itibaren iğne yapraklı ağaç türleri de (gökmar, sarıçam) karışmaya başlar (İnandık, 1965: 22-25; Atalay, 1983: 106-110). Ülkenin orman bakımından en zengin birkaç

bölgesinden birini oluşturan yörede, yukarıda da değinildiği gibi, eskiden beri bu ormanlardan yararlanılmaktadır. "Sinop ve Ayancık kıyılarının ormanlarının eski çağlarda bile şöhreti vardı. Amasyalı Strabo (Milâd asrında) dünya coğrafyasında '...bu çevrelerde... kıyıların üstündeki dağlık araziden iyi ve kolayca aşağı indirilebilen gemi kerestesi çıkar..' diyordu" (Birand, 1945: 141-153). "Çok eski devirlerden beri yararlanılan Ayancık ve çevresinin ormanları, payitahtın inşaat ve sermaye kerestesi ile mahrukat hususundaki ihtiyacının büyük bir kısmını temin etmişlerdir" (Yarar, 1941: 21). Uzun yıllardır belirli bir işletme düzeni olmaksızın yararlanılan ormanlarda geniş bir arazi de açmalarla kuru tarıma alınmıştır. Tarımsal alanın kısıtlı olmasının doğurduğu bu sonuç, bir yandan yörenin en önemli ve en değerli doğal kaynağı olan ormanların tahribini artırırken, diğer yandan da daha önce orman örtüsü altında yer alan kahverengi orman topraklarının organik madde bakımından hızla fakirleşmesine neden olarak (Atalay, 1982) gübrelemeyi zorunlu kılmaktadır.

YERLEŞMENİN TARİHSEL VE MEKANSAL GELİŞİMİ

Ayancık ve çevresinde yerleşmenin tarihinin ne kadar eskilere uzandığı tam olarak bilinemiyorsa da, Karadeniz'de özellikle kıyı kesimindeki yerleşme merkezlerinin kurulmalarının M.Ö.7. yüzyıla dayandığı tahmin edilmektedir. Özellikle Sinop'un Karadeniz'de sayılı doğal limanlardan biri olması tarih boyunca bir ticaret merkezi olarak önemini sürekli korumasına neden olmuş, yöre eski devirlerden yakın sayılabilecek geçmişe kadar çeşitli kavimlerin (Miletli, Asurlular, Kimmerler vb.) istilasına uğramış ve idaresi altına girmiştir. M.Ö.2. yüzyıl sonunda Roma egemenliği altına giren yöre, M.S. 395'de yapılan paylaşım sonunda Doğu Roma (Bizans) toprakları içinde kalır. Malazgirt Savaşı (1071)'nden sonra Selçuklu Türkleri Anadolu'da yerleşik yaşama geçer; Ayancık ve çevresi de 11.yüzyılda ilk kez Danişment Oğullarının egemenliğine girer. Bölge 1204'de Anadolu Selçuklularının, 1259'da Pervaneoğullarının ve 1292'de de Canderoğullarının eline geçmiştir. Nihayet 1460 yılında Trabzon seferine giden Fatih Sultan Mehmet'in Sinop ve çevresini Osmanlı Devleti'ne bağlamasından sonra, Ayancık çevresi Tanzimat Dönemi'ne kadar Kastamonu Vilâyeti'ne bağlı dört kadılıktan birinin yönetim alanı içinde kalmıştır.

İlk iskân yeri bugünkü Ayancık'ın batısında ve İstefan burnu ile gerisindeki tepeler arasında küçük bir limanın kenarında bulunmaktaydı; bu küçük köyün en geç M.Ö. 6.yüzyılda Mariandyna'lar tarafından kurulduğuna işaret edilmektedir. Osmanlılar çağında bu eski iskân yerinin yakınında Ayancık kuruldu (Gökoğlu, 1952: 19). Bijişkyan da 1817-1819 yılları arasındaki devrede Karadeniz kıyılarına yaptığı seyahatlerini anlattığı eserinde Ayancık'ın "İstefan'dan dokuz mil uzakta olup limanı olmayan ve çok basit evleri olan bir yerleşme" olduğuna değiniyordu (Bijişkyan, 1969: 26). İstefan, o devrede Kastamonu Vilayeti'ne bağlı Sinop Sancağı'nın 3 kazasından (Boyabat ve Merkez ile birlikte) biriydi (Cuinet, 1890; 404). Ayancık bir ilçe merkezi olarak, daha önce İstefan'da (1831'de yapılan ilk Osmanlı nüfus sayımına göre 2745 nüfusu vardı; Karal, 1943; 214) yer alan kaymakamlığın, Ayancık çayı vadisinin yerleşmeye uygun olması ancak daha çok yerel gurupların baskıları sonucunda, 1860 yılında bugünkü yerine taşınmasıyla kurulmuştur. 1867 Kastamonu Vilayet Nizamnamesi Sinop Sancağı'nın üç kazasından biri olan (İstefan'ın yerine) Ayancık'a

bağlı köy sayısını 23 olarak vermektedir. O yıllarda resmi kurum olarak sadece kaymakamlık ve askerlik şubesinin yer aldığı, bir değirmen ve birkaç önemsiz yapıdan oluşan küçük bir yerleşim yeri olan Ayancık, daha sonraki yıllarda yapılan birçok konut ve ticari yapılarla gelişmesini sürdürmüştür. 1869 Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre, Ayancık ilçesinde bulunan taşınmaz mallar 2 cami, 26 sıbyan mektebi ve 25 dükkandan oluşuyordu. Osmanlı nüfus sayımlarına göre ilçenin nüfusu 1881'de 29.802 (% 4'ü Müslüman, % 96'sı gayrimüslim) iken, 1894'de 34.272'ye çıkmıştı. Yine Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre, 1899 yılı itibariyle Ayancık ilçesinde 4483 hane, 78 dükkân, 5 fırın, 23 değirmen, 5452 ambar, 4341 bahçe, 59 mescit, 7 kilise, 1 karakol ve 37 çeşme bulunmaktaydı. Tüm bunlar 19.yüzyıl sonlarında Ayancık ve buna bağlı köylerdeki nüfusun yapısı ve sosyo-ekonomik durumu hakkında bazı fikirler verebiliyordu. İlçe merkezi ise, nüfus ve ekonomik değerleri hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmamakla birlikte, 20. yüzyıl başlarında 1.000-2.000 nüfuslu, daha çok deniz ulaşımına dayanan küçük çapta kereste ticaretinin yapıldığı tipik bir küçük kasaba görünümündeydi.

Ayancık, Sinop'un 1923 Haziran'ında bağlı olduğu Kastamonu ilinden ayrılarak bağımsız bir il haline gelmesiyle, bu tarihten itibaren idari açıdan Sinop'a bağlı bir ilçe merkezi oldu. Ayancık, küçük bir yerleşme olmasına karşın, kuruluşundan Cumhuriyet döneminin başlarına kadar ticaret ve hizmet faaliyetlerinin yoğunlaştığı, çevre kırsal yerleşmelerin yönetim ve ekonomik merkezi olma işlevini sürdürmüştür. 1926 yılında çevredeki Çangal ve Zindan ormanlarının ürünlerini işlemek üzere o devreler için dünyanın ikinci, Türkiye'nin ise en büyük kereste fabrikasının kurulması yerleşmenin gelişmesinde bir dönüm noktası olmuştur. Tomruklar fabrikaya işletme tarafından kurulan hava ve dekovil (raylı sistem) hatları ile taşınıyor, üretilen mamuller ise denizyolu ile ülkenin hemen her yerine olduğu gibi yurt dışına da yollanıyordu. Fabrika çalıştırdığı yerli ve yabancı işçilerle önemli bir istihdam olanağı yarattığı gibi, ticaret, hizmet ve ulaştırma gibi sektörlerde de önemli gelişmeleri motive ederek yerleşmenin sosyal ve ekonomik yaşamında dominant faktör haline gelmiştir. Ancak, yabancı sermayenin kurup işlettiği fabrikanın çevredeki ormanları ekonomik olmayan biçimde işletip yok olma durumuna getirmesi nedeniyle, 1945 yılında Devletçe kamulaştırılmıştır. Kamulaştırma sonrasındaki yıllarda üretim ve pazarlama bakımından güçlüklerle karşılaşılmasına rağmen, fabrika özellikle de 1972'den sonra geliştirilen yeni ünitelerle faaliyetini sürdürmüştür ve yerleşmenin ekonomik yaşamında etkili olmaya devam etmiştir.

"Şehirsel" ve "merkeziyet" kavramları öteden beri birbiriyle ilişkilidir... Kasabalar ve şehirler kendi sınırlarının, yani şehirsel alanlarının ötesindeki geniş bir alana da hizmet götürürler. Böylece, kendi çevrelerindeki küçük ya da büyük bir bölgenin hizmet ve mübadele merkezidirler... Bugün bu çeşit şehirsel yerler genellikle mahalli yönetimlerin tanımladığı bir ünitenin sınırları içinde yaşayan minimum bir sayıdan daha fazla nüfusun bulunduğu (bu minimum çeşitli tanımlara göre 1.000 ile 30.000 arasında değişir) yerleşmeler olarak tanımlanırlar (Gottman, 1976). Günümüzde 10.000'in üzerinde nüfusa sahip olan Ayancık da, kuruluş ve varoluş nedeni olan çevresindeki alanların tarımsal ürünlerinin toplanıp dağıtıldığı, pazarlandığı bir ticaret ve yönetim merkezi olması yanında, ulaştırma-haberleşme, eğitim, sağlık ve idari

hizmetlerin sağlandığı bir merkezi yerleşmedir. Yerleşmelerin kendi bölgelerini kontrol gücü ve bölgedeki nüfusun da o yerleşmeden yararlanabilme oranının, diğer bir ifade ile etki alanlarının tespit edilmesinde ticaret, eğitim, sağlık, ulaşım, haberleşme ve pazar ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Ayancık, Devlet Plânlama Teşkilâtı'nca bu amaçla yapılan araştırmaya göre de, kendisine bağlı 2 bucak merkezi ve 68 köy ile Türkeli ilçesini de kapsayan yaklaşık 700 km²'lik bir alan içinde kalan 70.000 nüfusu sosyal ve ekonomik açıdan etkileyen 3. kademe bir yerleşme merkezi karakteri taşımaktadır (DPT: TYMK-2, 1982).

Mekânsal Gelişme: Ayancık, iç kesimlerle Karadeniz arasında aşılması güç bir engel oluşturan yüksek sıradağların (Kuzey Anadolu Dağları) alçaldığı bir bölgede. Ayancık çayının getirip yığıldığı alüvyonlarla meydana gelen yarı elips şekilli deltanın üzerinde yer almaktadır (Yüksel, 1968: 23). Gerisindeki orman bakımından çok zengin hinterlandın denize açılan kapısı ve limanı olan yerleşme, bu alanın tarım ve orman ürünlerinin mübadele edildiği ticari ve idari merkezi olarak doğmuş, denize bağlı faaliyetlerin gelişmesiyle de büyümüştür.

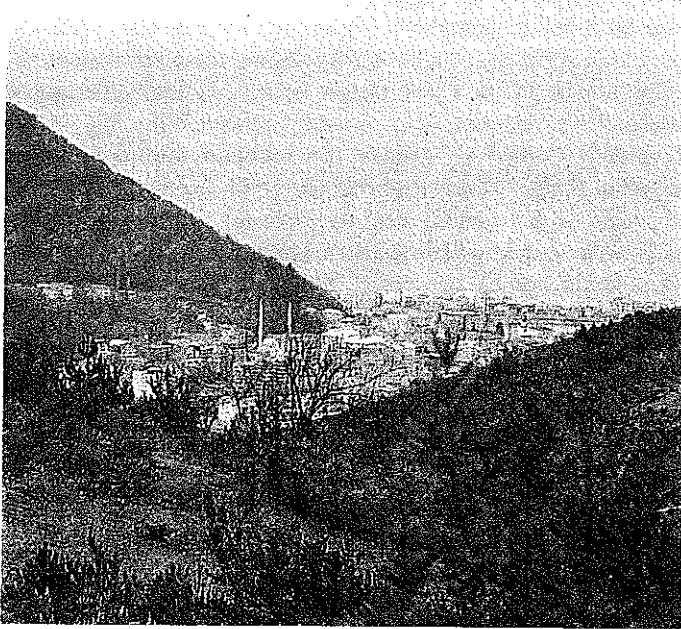

Foto 1- Çangal Dağları'nın yamaçlarından Ayancık'ın görünümü.

Temelde bir kıyı yerleşmesi olan Ayancık bir yandan doğu ve batıdan ormanlarla kaplı tepelerle kuşatılmış olması nedeniyle ancak dar bir vadi tabanında gelişebilirken, diğer yandan da Ayancık çayı tarafından kuzey-güney yönünde ikiye bölünmektedir. Yerleşmenin bugünkü mekânsal organizasyonun oluşmasında bu faktörlerin yanı sıra fabrika ve sağladığı sosyo-ekonomik gelişmeler de oldukça önemli rol oynamışlardır. Ayancık'ta ilk yerleşme, 1860'lı yıllarda, yerleşmeye en uygun alan

olduğu için deltanın batı kesiminde başlamıştır. Şehrin ilk nüvesini Ayancık üstü tepenin eteklerinde, bugünkü Askerlik Şubesi ve Adliye'nin bulunduğu alanda yer alan Şadırvan Meydanı meydana getiriyordu. Aynı zamanda, yine bugünkü Kereste Fabrikası'nın bulunduğu ve Denizciler mahallesinin yer aldığı alanda eski Ayancık köyü de ikinci bir yerleşme alanını oluştuyordu. Ayancık'ta yerleşmenin birbirinden kopuk iki ayrı alanda başlaması, tamamen, o devirde güçlü olan ancak pek de iyi anlaşamadıkları rivayet edilen iki yerel gurubun varlığına bağlıydı. Daha sonraki yıllarda, Ayancık Çayı'nın batı kesimindeki bölge yerleşmenin yönetim ve ticaret merkezi olarak gelişmiş ve güneye doğru yayılmıştır. Çayın doğu kesimindeki gelişme ise Cumhuriyetin başlarında kereste fabrikasının kurulması ile olmuş; tesisler çayın doğusunda, yine fabrikaya bağlı lojman, sosyal tesis vb. alanlar da batısında kalan kısımda yer almışlardır. Ancak, fabrika bir yandan yerleşmenin yayılma alanını genişletirken, diğer yandan da fabrikanın varlığı zaten deltanın bu doğu kesiminde alanın çok dar olması nedeniyle mekânsal gelişmeyi engelleyici bir rol de oynamıştır. O devredeki merkez ile Ayancık çayı arasında kalan boş alanın dolması ise, büyük ölçüde bataklık alanların kurutulması ile Ayancık çayı taşkın tesislerinin yapılması ile bağlantılıdır. Bu boş alan 1950'li yıllardan itibaren ticaret-konut-sosyal ve idari yapılar ve spor tesislerinin yapılması ile 1970'lere kadar hızla gelişmiştir.

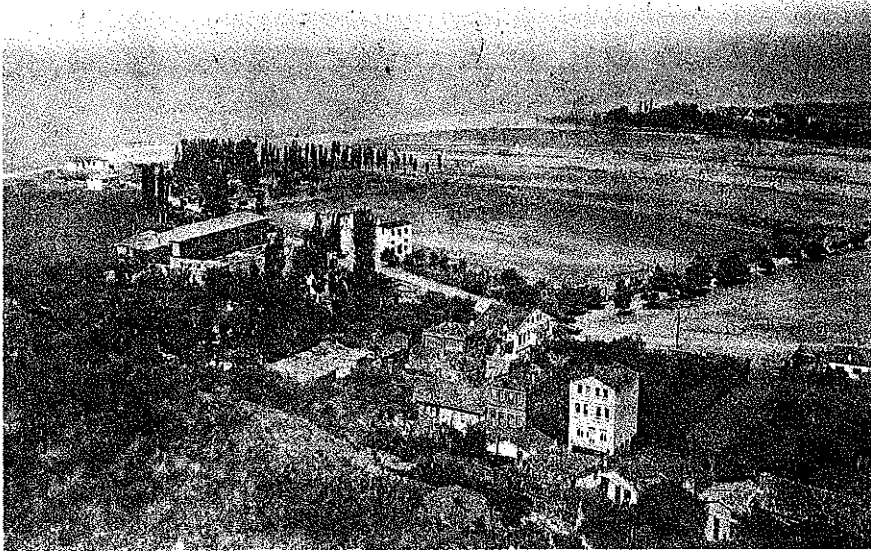
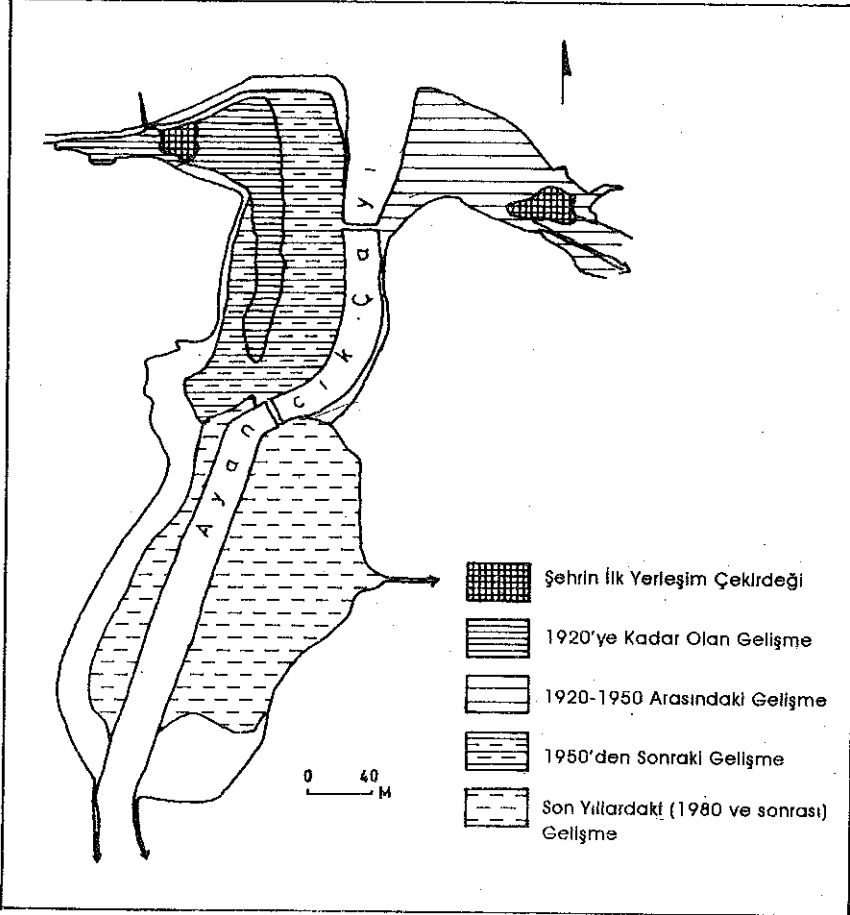

Foto 2- 1920'lerde Ayancık –yerleşme henüz çayın batısında kalan alana yayılmamış.

Ayancık'ın mekânsal gelişiminde çevredeki tarımsal nitelikli yerleşmelerin daha sonraları yerleşmeye eklenerek birer mahallesini oluşturmaları da önemli bir etkidir. Hemen yakındaki Çayıçi (Erkengünez), Denizciler (Cevizli) ve Fatsa 19.yüzyılın ikinci yarısından sonra dışarıdan gelen (Sinop, Taşköprü, İnebolu, Gerze, Rize) ailelerce yerleşilen kırsal yerleşmeler durumundayken, 1960'lardan sonra Erkengünez'in 1970'lerden sonra da Cevizli ve Fatsa şehirleşmenin baskısı altında yerleşmenin birer parçası olmuşlardır. Günümüzde bu mahalleler gerek mekânsal gerekse fonksiyonel ilişkiler bakımından Ayancık'ın birer parçası durumundadırlar.

Yerleşme, günümüzde, vadi tabanındaki bir merkez ile diğerleri yamaçlara serpilmiş dört kısımdan oluşmaktadır: Merkezin ve yoğun yapılaşmanın yer aldığı *Yalı mahallesi*; ORÜS fabrikası ile en eski yerleşme olan Ayancık köyünün bulunduğu *Denizciler mahallesi*; Ayancık çayının batısında yer alan *Çayıçi (Erkengünez) mahallesi* ve çayın doğusunda *Cevizli mahallesi*. Nüfusun 1950'den bu yana dört katına çıkması, buna karşılık bu nüfusun yerleşebileceği yeterli alanın bulunmaması, özellikle merkez ve çevresinde yoğunlaşmanın son derece artmasına ve gelişmenin plânsız ve düzensiz olmasına yol açmıştır. Özellikle Yalı mahallesi artık doyuma ulaşmış durumdadır. Gelişme alanlarının yetersiz oluşuna yurt dışında çalışanların da etkisiyle son yıllardaki yapılaşma talebinin plânlı bir biçimde yönlendirilemeyişinin eklenmesiyle merkezdeki bu plânsız gelişme hızlanmıştır. Denizciler mahallesi ise, hemen gerisinden birden yükselen topografya nedeniyle yerleşime uygun alanların son derece az olduğu ve dolayısıyla şehrin bu yöne doğru gelişme olanağının bulunmadığı bir alandır. Son 15-20 yıldır şehrsel gelişme daha çok Cevizli mahallesinde görülmekte ve şehir yerleşmenin yayılabileceği tek alan olan bu yöne doğru hızla ilerlemektedir.

Şekil 2 -Yerleşmenin Mekânsal Gelişimi.

AYANCIK'TA NÜFUS: GELİŞME SEYRİ VE BAŞLICA ÖZELLİKLER

Ayancık, yerleşmeye uygun toprakların çok sınırlı olmasına rağmen, kendi ilinin -Sinop- Merkez (25.537) ve Boyabat (21.506) ilçelerinin ardından en yüksek nüfusa sahip üçüncü büyük ilçesidir; 1990'da 10.418. Ayancık'ın nüfusu 1927'den bu yana (1940 hariç) sürekli bir artış göstermekle birlikte, bu artış oldukça düzensiz ve yavaş olmuştur. Gerçekten de yerleşmede nüfus artış değerleri oldukça düzensiz bir gelişme seyri izlemiş, örneğin 1927-1935 yılları arasında iki katını da aşarak % 119'luk bir artış gösteren nüfus bir sonraki sayım devresinde bu kez yaklaşık % 5 oranında azalmış, nüfusun gelişme seyriindeki bu düzensizlikler daha sonraki yıllarda da sürmüştür. 1935-1940 yılları arasında kalan devrede nüfusta görülen azalma, büyük ölçüde II.Dünya Savaşı'nın başlamasıyla oluşan güvensizlik ortamı ve silah altına alınan erkeklerin ailelerinin şehri terk ederek köylerine gitmeleri ile ilgilidir. Ayancık nüfusu bu tarihten 1950'ye kadar olan 10 yıllık devrede hemen hemen hiç artmamıştır. Özellikle 1945-1950 yılları arasında nüfus artışında durağana yakın bir dönemin yaşanması, Zingal şirketinin devletleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. O zamana kadar normal bir düzende işleyen kereste fabrikası 1945'de devletleştirildikten sonra duraklama geçirmiş, bu durum da fabrikada çalışan işçilerin büyük çoğunluğunun şehri terk ederek Soma, Zonguldak ve İstanbul'a göç etmelerine neden olmuştur.

Tablo 2 - Ayancık'ta Nüfusun Gelişme Seyri (1927-1990)

Yıllar	Şehir	Değişim Oranı (%)	Kır	Değişim Oranı (%)	Toplam	Değişim Oranı (%)
1927	1.160	-	42.570	-	43.730	-
1935	2.541	119.0	48.722	14.5	51.263	17.2
1940	2.422	-4.7	49.773	2.2	52.195	1.8
1945	2.552	5.4	53.457	12.5	56.009	2.4
1950	2.560	0.3	57.738	3.1	60.298	12.8
1955	3.361	31.3	58.507	1.3	61.868	2.6
1960	3.616	7.6	38.979	-33.4	42.595	-31.2
1965	5.320	47.1	40.515	3.9	45.835	7.6
1970	6.676	25.5	38.356	-5.3	45.032	- 1.8
1975	7.202	7.9	36.000	-6.1	43.202	- 4.1
1980	8.257	14.6	35.927	-0.2	44.184	2.3
1985	9.534	15.5	32.898	-8.4	42.432	-4.0
1990	10.418	9.3	26.125	-20.6	36.543	-13.9

1950'den sonra, Türkiye'deki genel kalkınma havasına uygun olarak, Ayancık hızlı bir nüfus artışına sahne olmuştur. 1955'de birden % 30'ları geçen hızlı nüfus artışı 1970'lere kadar devam etmiş, ancak özellikle 1960-65 yılları arasındaki artış o zamana kadar olan artışların çok üzerinde gerçekleşmiştir: % 47. Nüfus artışının o devredeki Türkiye şehrsel nüfus artışının (% 13.1) üç katından fazla olan bu değere erişmesinin aslında iki nedeni vardır: *birincisi*, 1960 yılında Girmeağıl köyünün yerleşmenin sınırları içine alınması; *ikincisi* ve daha sonraki devrelerde de Ayancık şehir nüfusunun artmasında en büyük etkenlerden biri olacağı için belki de bundan çok daha önemli olanı da, 1965 yılında Erkengünez sırtlarında büyük bir radarın kurulması ve bununla ilgili bir garnizonun aileleri ile birlikte Ayancık'a yerleşmeleri. 1955-60 yılları arasında kalan

devrede kırsal nüfusta görülen büyük düşüşün nedeni ise, daha önce Ayancık'a bağlı bir bucak merkezi olan Türkeli'nin 1957 yılında ayrı bir ilçe merkezi olması ile ilgilidir. Ayancık'ta kırsal alanlar bu tarihten sonra sürekli olarak nüfus kaybederken, şehir nüfusu ortalama % 10'luk bir oranda artarak günümüzde 10.000'i aşmıştır.

İlçe Nüfusunun Yapısı ve Göçler

Ayancık ilçesinin bir özelliği, tüm göç veren alanlarda olduğu gibi, şehir merkezinde 1970'lerden sonra, ancak kırsal alanlarda ise her zaman kadın nüfusun fazla olmasıdır. Ayancık'a bağlı 69 köyün 64'ünde kadın nüfus fazladır. Merkez bucağına bağlı Dolay, Fındıklı, Ömerdüz köyleri ile Yenikonak bucağına bağlı Avduullu ve İnalıtı köylerinde her ne kadar erkek nüfus fazla ise de, bu hem miktar olarak hem de o köydeki ya da çevredeki bir ekonomik faaliyet ile açıklanabilecek kadar önemli bir fazlalık değildir: Örneğin İnalıtı'da 110 kadına karşılık 117 erkek, Ömerdüz'de 61 kadına 65 erkek. Kadın nüfus fazlalığı ise, hemen her köyde, bu beş köydeki erkek nüfus fazlalığı ile karşılaştırılamayacak kadar önemlidir: Örneğin Tarakçı'da 264 erkeğe karşı 360 kadın, Uzunçam'da 255 erkeğe karşı 400 kadın ve Göldağı'nda 212 erkeğe karşı 314 kadın.

Tablo 3- Ayancık'ta Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

Yıllar	Şehirsel Nüfus		Kırsal Nüfus	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
1927	536	624	23.642	18.928
1935	1.076	1.465	25.824	22.898
1940	1.158	1.264	26.928	22.854
1945	1.221	1.331	28.356	25.101
1950	1.312	1.844	30.127	27.611
1955	1.414	1.947	31.909	26.598
1960	1.694	1.922	20.492	18.487
1965	2.226	3.094	21.841	18.674
1970	3.363	3.313	20.721	17.635
1975	3.637	3.565	19.220	16.780
1980	4.281	3.976	19.465	16.462
1985	4.786	4.748	19.259	13.639
1990	5.347	5.071	14.641	11.484

Kadın nüfustaki bu fazlalık, Türkiye'nin diğer kırsal alanlarındaki olayın, geçim sıkıntısı ve daha iyi koşullara kavuşma arzusu ile göçlerin bir sonucudur. Gerçekten de, kırsal nüfus, 1935 ve 1945 yıllarındaki belirgin artışların dışında, 1960'a kadar hemen hemen hiç artmadan durağan kalmış, bu tarihten sonra da sürekli azalarak günümüze kadar geçen yaklaşık otuz yıllık devrede yarısına kadar inmiştir. İlçede tarımsal toprağın ve kaynakların çok kısıtlı olması, dolayısıyla da gelirlerin oldukça düşük kalması kırsal alanlardaki nüfusun sürekli olarak dışarıya göç etmesine neden olmaktadır. Kırsal alanlardan açığa çıkan bu nüfusun büyük bir çoğunluğu daha büyük şehirlere, metropoliten merkezlere ve özellikle 1960'dan sonra yurt dışına yönelirken, bir kısmı da Ayancık şehir merkezine yerleşmektedir.

Bu durum, kırsal ve şehirsel nüfusların ilçe toplam nüfusu içindeki değişen miktarlarına ve paylarına da yansımaktadır. Örneğin, 1950'ye kadar ilçe toplam nüfusunun % 95'ini oluşturan kırsal nüfusun payı bu tarihten sonra azalmaya başlamış, sonraki on yılda % 90'larda olan bu pay 1960'lardan sonra dışarıya yönelen göçlerin artmasına paralel olarak hızla azalarak günümüzde % 70'e kadar düşmüştür. Buna karşılık 1920'li ve 1930'lu yıllarda ilçe nüfusunun sadece % 5'ini oluşturan şehirsel nüfus, kırsal alanların nüfus kaybetmeye başladığı 1950'lerden sonra artma eğilimine girmiş ve son on yıla kadar % 20'lerde olan payı özellikle 1980'den sonra artarak günümüzde yaklaşık % 30'a ulaşmıştır. Ancak, ekonomik yetersizlikler nedeniyle kırsal nüfusun göç ettiği Ayancık'ın nüfusu bir yandan da kendi doğal artışı ve il-ilçe dışından gelen ordu mensubu ve diğer kamu görevlileri ile de artmakta, buna karşılık yerleşmenin sahip olduğu imkânlar ya da çekicilikler bu artan nüfusu özümseyebilecek nitelikte olmadıkları için, aynı zamanda göç veren bir yerleşme niteliğini de taşımaktadır. Kırsal alanlardan olduğu gibi, şehir merkezinden de, özellikle 1970'li yılların başlarından itibaren, ekonomik, eğitim vb. nedenlerle başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlere göç hızlanmıştır.

Tablo 4 - Ayancık'ta Kırsal ve Şehirsel Nüfusun Toplam İlçe Nüfusu İçindeki Payları (1927-1990)

Yıllar	Şehirsel Nüfusun Payı (%)	Kırsal Nüfusun Payı (%)
1927	2.7	97.3
1935	4.9	95.1
1940	4.6	95.4
1945	4.7	95.3
1950	4.2	95.8
1955	8.5	91.5
1960	8.5	91.5
1965	11.6	88.4
1970	14.8	85.2
1975	16.7	83.3
1980	18.7	81.3
1985	22.5	77.5
1990	28.5	71.5

Şehirsel Nüfusun Dağılışı ve Sosyal Özellikleri

Ayancık, 1960'lı yıllarda beş mahalleye bölünmüştü. O yıllarda yerleşmenin ayrı bir mahallesi olarak kabul edilen Ayancıkköyü mahallesi ile lojmanlar ve fabrika ile ilgili benzeri yapıların yer alması nedeniyle adını kereste fabrikasından alan Fabrika mahallesinin daha sonraki yıllarda tek bir mahalle olarak kabul edilmeleriyle bu sayı dörde indi. Günümüzde Ayancık'ta nüfusun yarısı (% 49.9) en eski yerleşim alanı olan Yalı mahallesinde yaşamaktadır. Geri kalanı da, sadece % 3.4'inin yaşadığı Denizciler mahallesi dışında, Çayıçi (% 25.6) ve Cevizli (% 20.9) mahallelerine dağılmışlardır.

Tablo 5-Ayancık'ta Nüfusun Mahallelere Göre Dağılışı

	1965	1990
Yalı Mahallesi	2.876	5.208
Çayıçi Mahallesi	2.668	1.757
Cevizli Mahallesi	698	2.183
Denizciler Mahallesi	1.016*	362
Toplam	6.347	10.418

* Denizciler Mahallesi'nin 1965 nüfusu, daha sonra birleşerek bu mahalleyi oluşturan Fabrika (776) ve Ayancıkköyü (240) mahallelerinin nüfusları toplanarak hesaplanmıştır.

Ayancık'ta, diğer tüm şehrsel yerleşmelerde olduğu gibi, şehir nüfusunun artmasına paralel olarak mahallelerin nüfusları da artmakla (yerleşim alanı son derece kısıtlı olan Denizciler mahallesi dışında) birlikte, bunların toplam nüfus içindeki payları değişmektedir. 1965 ve 1990 yılları arasında kalan 25 yıllık devrede nüfusları iki katına ulaşan Yalı ve Çayıçi mahallelerinin toplam nüfustaki payları hemen hemen aynı kalırken, en büyük değişiklik Cevizli mahallesinde görülmektedir. Yerleşmenin gelişebileceği tek alanı oluşturan ve özellikle son yıllarda yoğun yapılaşmaya sahne olan Cevizli mahallesi, hızla nüfuslanmakta ve şehir nüfusundaki payı giderek artmaktadır: 1965'de yaklaşık % 10 olan bu pay 1990'da iki katına -% 21- çıkmıştır.

1920'li yılların sonlarına kadar küçük çapta kereste ticaretinin yapıldığı tipik bir Karadeniz kasabası olan Ayancık'ta yaklaşık 70 yıl önce kurulan orman ürünleri sanayi, yerleşmenin sosyal ve kültürel yaşamına önemli etkiler yapmıştır. Halkın fabrikanın kuruluş ve işleyiş yıllarında yabancılarla kaynaşması, onlardan etkilenmesi yaşam biçimini önemli ölçüde değiştirmiş ve yerleşme hızla gelişmiştir. Ayancık'ta 1930'lu yıllarda Fransız ve İtalyan modası takip ediliyor, okullarda Belçikalı, Alman ve Türk çocuklar birlikte eğitim görüyorlar, önemli tiyatro çalışmaları yapılıyordu. Bu yıllar tüm sosyal faaliyetlerde olduğu gibi sportif faaliyetlerde de büyük yeniliklerin yaşandığı yıllardı: birçok yerde spor sahaları açılıyor, buna Türkiye'nin ilk tenis kortlarından birinin kurulması eşlik ediyordu (Gökmenoğlu, 1988). Halkın sosyal yaşamı üzerinde bu derece olumlu etkileri olan fabrikanın devletleştirilmesiyle yabancıların Ayancık'tan ayrılmasına bağlı olarak eski parlak günlerin sönükleşmesine ve daha sonraki yıllarda -özellikle 1950'lerden sonra köylerden olan göçlerin hızlanmasına bağlı olarak nüfusun sosyal yapısının değişmeye başlamasına rağmen, başlangıçta tarım dışı amaçlarla kurulan yerleşme günümüzde de "şehirleşmiş" bir toplumsal yapıya sahiptir. Nüfusun sosyal ve demografik yapısı ile ilgili bazı değerler de bu durumu açık bir şekilde yansıtmaktadır: Yerleşmede okur-yazarların oranı oldukça yüksek (% 86.5) olduğu gibi, bunların % 25'i en az lise veya dengi bir eğitim kurumundan, yaklaşık % 10'u da bir yüksekokul veya fakülteden mezun olmuştur. Yine, faal nüfus olarak nitelendirilen 12-64 yaşlar arasındaki nüfusun toplam şehir nüfusuna oranı Türkiye ortalamasının (% 65.4) üzerindedir: % 68.2. Buna karşılık, 12 yaş altındaki nüfusun Ayancık nüfusuna

oranı % 24.1'dir. Bu değerin Türkiye ortalamasının (% 32.7) altında olması, kırsal yerleşmelerde rastlanmayacak şekilde, doğurganlık oranının (%o 363) oldukça düşük olması ile ilgilidir.

EKONOMİK FAALİYETLER

Ayancık, ekonomik yapısında ticaret ve orman ürünlerine dayalı sanayi ile tarım dışı küçük üretim-onarımın belirleyici rol oynadıkları bir yerleşme merkezidir. Yerleşmenin bu ekonomik yapısı ya da yüklendiği sosyo-ekonomik işlevleri çalışanların faaliyet kollarına dağılımına da yansımıştır. Ayancık'ta nüfusun çok büyük bir kısmı tarım-dışı sektörlerde çalışmakta; gelirler de önemli ölçüde hizmetler, ticaret, imalât ve küçük sanayi sektörlerinden elde edilmektedir. Gerçekten de Ayancık'ta tarımda çalışanların oranı, özellikle benzer nüfus büyüklüğündeki yerleşmelere göre, oldukça düşüktür. Ayancık'ta nüfusun sadece % 4'ü tarımda çalışırken, yakın nüfusa sahip yerleşmelerden örneğin Çaycuma'da (13.308 nüfuslu) % 19 dolayında (İİB; 1990) olan bu oran Taşköprü'de (11.454 nüfuslu) % 38'e (Göksoy; 1990) kadar çıkabilmektedir. Buna karşılık, çalışan nüfusun 1/5'i de ticaret sektöründe, 1/4'ü idari ve sosyal hizmetlerde, yine 1/4'ünden biraz fazlası da (% 27) İmalât ve küçük sanayi sektörlerinde istihdam edilmektedir. Özellikle orman ürünleri sanayi yerleşmenin ekonomisini yalnızca işgücü kompozisyonu bakımından değil, diğer sektörleri geliştirici bir unsur olarak da etkilemektedir.

Tablo 6- Çalışan Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (1990)

<i>Faaliyet Kolları</i>	<i>Çalışan Sayısı</i>	<i>%</i>
Tarım-Hayvancılık	120	4.2
İnşaat	186	6.6
İmalât Sanayi	488	17.3
Küçük Sanayi	253	8.9
Bankacılık	32	1.1
Ulaştırma-Haberleşme	358	12.7
Ticaret	568	20.1
İdari ve Sosyal Hizmetler	778	27.6
İyi Tanımlanmayan	43	1.5
Toplam	2.826	100.0

Ticaret Faaliyetleri: Çevresindeki kırsal alanlardaki halkın çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan hizmetlere sahip olan şehirlerin etki alanlarının genişliği ya da merkezîyet güçleri hizmet ettikleri alanların büyüklüğüne bağlıdır (Göney; 1995). Ayancık da, günümüzde, şehrin yanı sıra hinterlandındaki kırsal ve yarı-şehirsel merkezlere de hizmet eden ve etki alanı Türkeli ilçesini de kapsayan bir ticaret merkezi fonksiyonuna sahiptir.

Tablo 7- Ticarethanelerin Türlerine Göre Dağılımı

<i>Faaliyetin Türü</i>	<i>İşyeri Sayısı</i>	<i>Çalışan Sayısı</i>
Toptan Ticaret	4	11
Gıda maddesi Satışı	106	186
Büro ve Mesleki Hizmetler	45	64
Diğer Perakende Ticaret	181	255
Eğlence-Konaklama	27	52
Bankalar	4	32
Depo-Ardıye	26	-
Toplam	393	600

Ayancık'ta başlangıçtan beri ticarete konu olan malların başında orman ürünleri geliyor: bunu özellikle keten, kestane, elma ve armut gibi tarımsal ürünlerle yumurta ticareti izliyordu. Ancak, nüfusun artması, yeni konutların yapılması ve şehirsiz alanın büyümesi ile ihtiyaçların farklılaşmasına bağlı olarak ticaret faaliyetleri canlandı ve gelişti. Günümüzde, yerleşmedeki toplam işyerlerinin 393'ü ya da diğer bir ifadeyle % 70.3'ü ticari nitelikli işyerlerinden oluşurken, yine toplam çalışan nüfusun (2.826) yaklaşık % 20'si de ticaret sektöründe istihdam edilmektedir. Ayancık'ta, birçok küçük şehirde olduğu gibi, genellikle günlük ihtiyaçları karşılayan ve perakende ticarete yönelik olanlar çoğunluktadır; perakendeciler toplam ticarethanelerin büyük bir çoğunluğunu -% 73.7'sini- oluşturuyorlar, toptancılar ise sadece % 1'ini. Yerleşmede ticaret sektörü bir yandan sayıları artan ticarethanelerle gelişirken, diğer yandan da "uzmanlaşma" eğilimine bağlı olarak yeni hizmetler sunan işyerleri ortaya çıktı. Uzmanlaşmış ticaret türlerinin (örneğin, optikçi, çiçekçi vb.) yer aldığı "diğer perakende ticaret" kategorisindeki işyeri sayısı da bunun göstergesidir: Toplam ticari işyerlerinin 181 tanesi ya da % 46.5'i uzmanlaşmış hizmetler sunan işyerlerinden oluşmaktadır.

Ayancık'ta haftada iki gün (pazartesi, cuma) kurulan pazar ile geleneksel olarak her yılın Eylül ayında (18-22 Eylül) kurulan Ayancık Panayırı, yerleşmenin sosyal olduğu kadar ticaret yaşamına da ayrı bir canlılık getirmektedirler. Ayancık Çayı'nın batısındaki açık alanda kurulan pazar yerinde kırsal alanlarda yetiştirilen tarımsal ve hayvansal ürünler pazarlanmakta, şehir sakinleri günlük-haftalık ihtiyaçlarını bu pazarlardan karşılamaktadırlar. Köylüler bir yandan ürünlerini şehir halkının kullanımına sunarken diğer yandan aynı gün içinde kendi ihtiyaçlarını da şehirdeki çeşitli işyerlerinden sağlamakta, böylece pazarın kurulduğu günler Ayancık ticaretine büyük bir hareketlilik getirmektedirler. Halk arasında "Ayancık Pazarı" olarak anılan panayır ise, çevredeki yerleşmelerde (Morza ve Helaldı) birbirini izleyen panayırların sonuncusu ve en büyüğüdür. Başlangıçta şimdiki fabrikanın yerinin yakınında kurulan panayır daha sonra yerine lojmanların yapılmasıyla yer değiştirmiş; günümüzde çayın batı kıyısında, pazar yeri stadyum arasında kurulmakta, hatta şehrin içine, Cumhuriyet Meydanı'na kadar taşmaktadır. İlk kurulduğu zamanlarda Ayancık köylüleri ile özellikle Boyabat ve Taşköprü'den gelen esnafın başta keten olmak üzere tarımsal ve hayvansal

ürünlerini pazarladıkları panayıra günümüzde çevre ilçe ve illerin yanı sıra İstanbul Mahmutpaşa'dan da pek çok esnaf katılmaktadır.

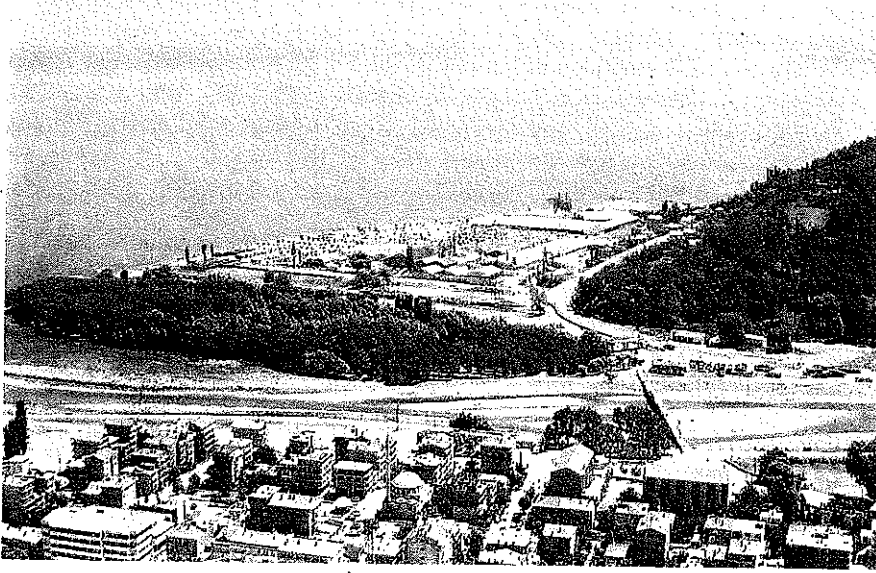

Foto 3- Çayıçi Mahallesi'nin bir bölümü ve arka plânda kereste fabrikası.

Sanayi Faaliyetleri: Gerek üretimleri gerekse taşınmaları ile yerleşmenin ekonomik yaşamında çok önemli bir yer tutan orman ürünleri, aynı zamanda sanayi faaliyetlerinin de temelini oluşturmaktadırlar. Zindan ve Çangal ormanlarının ürünlerini değerlendirmek amacıyla özel sermaye tarafından kurulan ORÜS Ayancık Orman Ürünleri Sanayi, yerleşmedeki en büyük sanayi tesisidir. Şehir merkezinin doğusundaki Denizciler mahallesinde -Sinop karayolu üzerinde yer alan fabrika, 1926 yılında bir sözleşmeyle "Ziraat Vekaleti"nce 50 yıl için Türkiye Kibrit İhisarı TAŞ'ne verilmişti.

Bu sözleşme 1928'de yabancı sermayeli Zingal TAŞ'ne devredilmiş ve şirket 18 yıl süre ile ormanı ve fabrikayı kullanma hakkını aldı. 1929'da işletmeye açılan fabrikada üretilen kereste, parke vb. ürünler Ayancık iskelesinden denizyoluyla İstanbul ve yurt dışına gönderiliyordu. Ancak, daha önce de değinildiği gibi, yaklaşık 20 yıllık bir sürede çok zengin ormanların yanlış işletme koşullarına bağlı olarak neredeyse yok olma sınırına getirilmeleri nedeniyle devletçe kamulaştırıldı. Ürünleri kesim alanlarından fabrikaya taşıyan hava hattı 1953-68 yıllarında bölümler halinde söküldü; dekovil hattı ise 1963 yılında Ayancık Çayı'nın taşması sonucu büyük zarar görekerek işletmeden kaldırıldı. 1945 yılında devletleştirildikten sonra 1997 yılına kadar Ayancık ORÜS adını taşıyan fabrika, aynı yılın Ağustos ayında -yaklaşık 50 yıl sonra yeniden- özelleştirilerek AYORSAN (Ayancık Orman Sanayi) adını aldı. Bu büyük tesis başlangıçta olduğu gibi günümüzde de yanlış kararlar ve uygulamaların sonuçları ile karşı karşıya kalmış durumdadır; bir orman denizinin ortasında yer alan fabrika hammadde sıkıntısı nedeniyle yaklaşık üç ay kadar bir süreyle üretim yapamazken,

tümüyle geri kalmış teknoloji nedeniyle de yaklaşık % 15'lik bir kayıpla çalışmaktadır. Bununla birlikte, fabrika, istihdam ettiği işçi sayısı (449 çalışanın 341'i Ayancık içinde, 124'ü de hemen yakın köylerde oturuyor), üretilen maddelerin işlenmesi, taşınması ve ticaretine yönelik işkolları ile yerleşmenin ekonomik yaşamındaki önemini korumaktadır. Ayancık'ta orman ürünlerine dayalı bir diğer sanayi tesisi de, yerleşmenin güneyindeki Çayıçi mahallesinde bulunan Aymaş Ders Aletleri ve Mobilya fabrikasıdır. 1984 yılına kurulan fabrika çok geniş kapasiteli olmamakla birlikte (günümüzde yaklaşık 3.000 m² lik bir alan üzerinde kurulu ve 10 kişi çalışıyor) yeni teçhizat ve makine yatırımlarıyla geliştirilmesi düşünülmektedir.

Tablo 8- Ayancık'ta Küçük Sanayinin İş Kollarına Dağılımı

	<i>İşyeri Sayısı</i>	<i>Çalışan Sayısı</i>
Oto tamirci, elektrikçi vb.	35	115
Demir doğramacı, sobacı	14	45
Keresteci, hızar	16	48
Mobilyacı, doğramacı	15	45
Toplam	80	253

Ayancık'ta küçük sanayiye ait işyerleri, şehir merkezine girişte Köprübaşı mevkiindeki belediyeye ait alanda toplanmıştır. 80 işyerinden oluşan sanayi çarşısında ilk sırayı oto onarımına ait işkolları (oto tamir, boya, elektrik vb.) almakta, bunu keresteci ve hızarlar ile mobilyacı ya da doğramacı gibi yine ağaç işlerine dayalı küçük sanayi kolları izlemektedir.

Ülkenin en büyük kereste fabrikalarından birini sınırları içinde barındıran Ayancık'a sanayi 1920'lerin sonlarında bu fabrika ile girmiş ve son yıllara kadar, yine yerel kaynaklara dayanan küçük çaplı birkaç tesisi dışında, bununla sınırlı kalmıştı. Ancak, Sinop'un 1992'de¹ Kalkınmada Öncelikli İller kapsamına alınmasından sonra, teşvik tedbirlerinden yararlanmak isteyen yatırımcıları kendine çekmeye başlamıştır. Özellikle son iki yıldan beri hız kazanan bu yeni atılımlardan bir tanesi, yerel hammaddeye -yörenin geleneksel ürünlerinden olmakla birlikte ekimi neredeyse artık unutulmuş olan ketene- dayalı olarak Yenikonak'ta kurulan keten fabrikasıdır. Köylüye bedava tohum dağıtarak ürünü ektiren fabrika, üretime geçme aşamasındadır. Bir diğer tesis de Çayıçi mahallesinde kurulan Aygisan Tekstil Fabrikası'dır. 1996 kışında üretime başlayan fabrika hammaddesini İstanbul'dan, işgücünün ise tümünü yerel olarak sağlamaktadır. Aygisan günümüzde 130 çalışını, büyük kısmı ihracata yönelik olan ve kapasitesi her geçen gün artan üretim miktarı ile kereste fabrikasının ardından Ayancık'ta yer alan en büyük sanayi tesisidir. Daha sonra aynı yerde ve aynı yatırımcı grup tarafından bir de boya fabrikasının kurulması, entegre tesise doğru bir geçişin yaşandığını düşündürmektedir. Bir başka yeni fabrika da, yine Çayıçi mahallesinde, bu kez gaz tabancalarının mermilerinin üretmek üzere kurulma aşamasındadır.

¹ Sinop, 16 Ocak 1992 tarih ve 21113 mükerrer sayılı Resmî Gazete'de 92/2619 sayılı karar ekine göre II. Derecede Öncelikli İller arasına alınmıştır.

Tarımsal Faaliyetler: Türkiye'nin en dağlık ve sarp bölümünde yer alan Ayancık, tarımsal arazi bakımından çok kısıtlı olanaklara sahiptir. Ayancık'ta toplam arazinin % 58'i ormanlarla kaplıdır; buna bölgeye özgü sert topografya ve nemli iklim koşullarının tarımsal faaliyeti ancak genişçe düzlüklere denk gelen belirli alanlarla ve belirli türlerle kısıtlaması da eklenince, ilçe topraklarının sadece % 20'sinde tarım yapılabilmektedir.

Tablo 9- Ayancık İlçesinde Arazi Varlığı

<i>Kullanım Şekli</i>	<i>Miktar (ha)</i>
İskân Alanı	5.750
Orman/Fundalık	51.120
Çayır-Mera-Otlak	292
Meyve-Sebze Bahçeleri	1.414
Açık Nadas	6.160
Kullanılmayan Tarla Arazisi	13.972
Ekili Tarla Arazisi	8.891
Toplam	87.600

Ayancık'ta toplam tarımsal alanın % 54'ünü, hemen tümünde sulamanın uygulanmadığı, ekili tarla arazisi oluşturmaktadır. Mısır ve buğday gerek ekiliş alanın gerekse elde edilen ürün miktarları bakımından en önemli ürünlerdir: toplam ekili alanın % 82.4'ünü kaplayan bu iki ürün üretimin de yine yaklaşık % 80'ini vermektedirler. İlçe topraklarında bazı özel isteği olan türler dışında hemen her tür meyve ve sebze yetiştirilebilmektedir. Ayancık il düzeyinde özellikle kestane, fındık ve zeytin üretiminde önemli bir paya sahip olmakla birlikte (fındığın % 61'i, kestane ve zeytinin % 35'i), bunlar toplam üretimde yaklaşık % 8 gibi düşük bir paya sahiptirler. Yetiştirilen ürünler ülke içinde pazarlanacak miktar ve nitelikte olmadığından genellikle aile içi tüketimde kullanılmakta, kısmen de Ayancık'ta pazarlanmaktadır.

Şehir ve hemen yakın çevresi de kırsal hinterland ile aynı özelliklere sahiptir. Yükselti ve eğimin yanı sıra büyük kısmında erozyona açık ve toprak kaabiliyeti açısından 7. ve 8. sınıf kuru tarım arazileri olarak sınıflandırılan (BKHT, 1972) topraklar burada da tarımsal faaliyeti kısıtlamaktadır. Kıyıdañ itibaren 1,5-2 m. genişliğinde bir tarım kuşağının bulunduğu yerleşmede, Ayancık çayı vadisindeki kısıtlı bir bölge dışında şehri kuşatan Ayancıküstü ve Fabrikaüstü tepelerin etekleri ile Dolay ve Cevizli sırtları gibi eğimin göreceli olarak yumuşadığı sırtlar ve yamaçlarda kuru tarla tarımı, meyva ve sebzeçilik yapılmaktadır. Cevizli mahallesi ve çevresindeki düzlükler sulu tarıma elverişli 1.sınıf topraklar olmalarına rağmen, yerleşme bölgesi olarak planlanması ve yapılaşması nedeniyle günümüzde hemen tamamen tarım dışı kalmış bulunmaktadır.

Ayancık'ta zaten kısıtlı olan tarımsal alanın aynı zamanda küçük parçalara da ayrılmış olması, ancak küçük tarlalara ya da bahçe uğraşısına öncelik kazandırmaktadır (İİB-Doğu Karadeniz Bölgesi; 1972). Bu küçük alanlardaki tarımsal faaliyette makinalaşma ve diğer teknolojik girdilerin kullanım oranı ise oldukça düşüktür: Örneğin, Sinop ilindeki toplam traktörün sadece % 3'ü Ayancık'ta yer alırken, karasaban (% 43) ve döven (% 54) hâlâ yoğun olarak kullanılmaktadırlar. Son yıllarda tarım alanlarının ormanların aleyhine daha da genişletilmesi yerine verim arttırımına ya

da yeni projelerin üretimine yönelik çalışmalar hızlanmıştır. Örneğin, önemli yerel ürünlerden olan cevizde Bandırma'dan getirilen ve "bodur tip" adı verilen yeni bir türle eskisinin yarısı kadar bir sürede (5 yıl) ekonomik verime ulaşılması üretilen bu yeni projelerden biri olurken, bir diğeri de özellikle sahil köylerinde "yüksek tünel" adı verilen seraların yaygınlaşmasıdır. Batı ve güneyde kış koşullarının ağır gelmesi ve yüksek köylerde kar örtüsünün serayı yıkması nedeniyle sahil boyunca yayılış gösterebilen seralar, son üç yıldır görülmeye başlamakla birlikte 1997'den sonra sayıları hızla artmıştır. Sayıları 80'i geçen seralar (50'den fazlası şehir merkezine yakın olan Tarakçı, Aliköy, Yeşilyurt, Bahçeli ve Ağacli'da yer alıyor) daha çok sebze ağırlıklıdır. Böylece, yerleşmenin daha çok Samsun'dan getirilerek karşılanan sebze ihtiyacının bir kısmı artık yerel olarak karşılanabilmektedir (TKİB-Sinop İl Müd.; 1996).

Ayancık'ta tarımsal faaliyeti kısıtlayan şartlar hayvancılığı da olumsuz etkilemektedir; sarp ve engebeli arazi, olumsuz iklim koşulları ve geniş alanlar kaplayan ormanlar mera ve otlakların son derece yetersiz kalmasına (toplam arazinin sadece % 0.3'ü) neden olarak hayvancılığın önündeki engelleri oluşturmaktadırlar. Daha çok ahır ve kümes hayvancılığına yönelik olan hayvancılık tamamen geleneksel yöntemlerle yapılmakta, elde edilen ürünler de yine tamamen aile içinde ya da yerel olarak tüketilmektedir. Ancak, bir yandan doğal koşullar tarım ve hayvancılığın önündeki en büyük engelleri oluştururken, diğer yandan da floranın uygunluğu yanında kısıtlı olan tarım arazisi nedeniyle ilaçlamanın da yapılmaması bu kez bir başka faaliyeti, arıcılığı, desteklemektedir. Gerçekten de, Ayancık'ta son yıllarda ortaya çıkmaya başlayan arıcılık özellikle son iki yıldan beri hızla gelişmeye başlamıştır; mevcut kovanların yaklaşık % 90'ı bu son iki yıla aittir.

Ulaşım Faaliyetleri: Ayancık, topografik açıdan Türkiye'nin ulaşılması en zor kesimlerinden birinde yer almaktadır. Tüm Karadeniz Bölgesi'nde olduğu gibi, yerleşmeye yönelen kuzey yönlü yollar kıyıya paralel uzanan dağları aşıklarından çok dönemeçli ve dik eğimlidirler. Bununla birlikte Ayancık'ın gerek çevredeki kırsal ve şehîrsel merkezlerle gerekse yurdun diğer kesimleriyle olan bağlantısı karayolu ile sağlanmakta, temelde bir kıyı yerleşmesi olmasına rağmen deniz ulaşımı, özellikle yolcu taşımacılığı açısından, önem taşımamaktadır. Gerçekten de yerleşmenin kuzey rüzgârlarına tamamen açık ve bir limandan yoksun olması gibi doğal koşullar deniz ulaşımının gelişmesini engellemekte, özellikle kış aylarında fırtınalı devrelerde bağlantı bazen günlerce kesilebilmektedir. Ayancık'a 1970'li yılların ortalarına kadar haftada bir defa uğrayan vapurlar (bunlar İstanbul-Trabzon arasında çalışan yolcu vapurlarıydı) kıyıda 800-1000 m. kadar açıktaki demirliyorlar, yolcular motorlar ya da kayıklarla karaya çıkartılıyordu. Günümüzde artık Ayancık'ın Karadeniz hattında çalışan bu vapurların uğrak yerlerinden biri olmaktan çıkarılmasıyla deniz yolu ile yolcu taşımacılığı hiç yapılmamaktadır. Yerleşme birisi kereste fabrikasına ait olmak üzere iki iskeleyle sahiptir. Fabrikaya ait olan iskele, taşımacılığın tümüyle karayoluna kayması nedeniyle, hemen hemen hiç kullanılmamaktadır; küçük tonajlı deniz araçlarının yanaşabildiği 120 m. uzunluğundaki diğer iskele ise çoğunluğu kereste olmak üzere tuz ve un gibi yüklerin taşımacılığı ve balıkçılık amacı ile kullanılmaktadır.

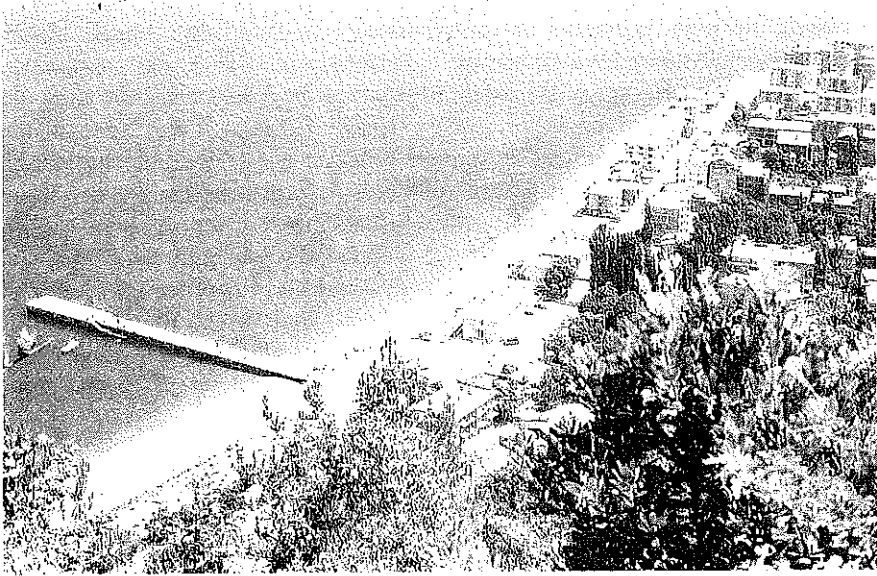

Foto 4- Ayancık İskelesi ve Yalı Mahallesi'nin bir bölümünün Ayancıküstü Tepe'den görünümü.

Türkiye'nin önemli karayollarının uzağında yer alan Ayancık, yakın yıllara kadar düzenli yollardan da yoksundu ve çevre ile bağlantısı oldukça sınırlıydı. Yalnızca dağlık alandan geçerek yerleşmeyi gerideki merkezlere bağlayan yollar değil, hemen yakınındaki en büyük şehirselleşmiş merkez olan Sinop yolu bile özellikle sonbahar ve kış aylarındaki yağışlı devrelerde kullanılamıyordu. Ayancık'ın Sinop ile bağlantısı, günümüzde, Nato tarafından "Nato Sahil Yolu Projesi" adı altında ve tüm Karadeniz'i katedecek şekilde 1958'de inşasına başlanan yolun Ayancık-Sinop arasında kalan kısmının 1989'da devreye girmesiyle, sahilden sağlanmaktadır. Yerleşme batısında kalan alanlara Türkeli üzerinden İnebolu'ya oradan da Zonguldak'a uzanan sahil yolu ile, iç kesimlere ise Samsun-Kastamonu karayoluna bağlanan ancak tümüyle dağlık alandan geçen 56 km'lik bir yolla bağlanmaktadır. Orman kaynakları yalnızca sanayi faaliyetlerinin temelini oluşturarak Ayancık ekonomisinde etkili olmakla kalmamış, ulaşım sektörünün gelişmesinde de büyük rolü olmuştur. Çeşitli orman ürünlerinden oluşan hammaddelerin fabrikaya ve mamul maddelerin de ülke düzeyinde taşınması tümüyle karayoluyla yapılmaktadır; nakliyecilerin sayısınının 450'yi bulduğu yerleşmede günde ortalama 10 kamyonla çeşitli yörelere mal sevk edilmektedir. Aslında bu kaynaklar sadece karayolundaki gelişmeyi teşvik etmemiş, fabrikanın kuruluşu bu kez bir başka ulaşım sektörünü -demiryolunu yerleşmeye tanıtmıştır. 1930 yılında hizmete giren buharlı tren 1963 yılına kadar hem ormandan fabrikaya tomruk nakli için hem de ilçe merkezi ile orman köyleri arasındaki yolcu taşımacılığı hizmetinde kullanılmıştı. Günümüzde bu buharlı tren Ayancık sahil şeridinde döşenen raylar üzerinde turistik amaçla seferler yapmaktadır.

Yerleşmenin büyük şehirlerle bağlantısı otobüslerle (örneğin, hergün Ankara'ya 2, İstanbul'a 3, Samsun ve Sinop'a 2 otobüs kalkıyor), Sinop ve çevre kırsal

yerleşmelerle ile olan bağlantısı ise minübüslerle yapılmaktadır. Ancak, Ayancık'ı çevreleyen engebeli topografiya ve sık sık heyelanlarla bozulan yollar (başlangıçta da değinildiği gibi, bölgede yağışlı dönemlere bağlı olarak heyelan kopmaları karayollarını değişik bölümlerde hasara uğrattırıyor; Mater, Ertek, Turoğlu, 1993; 181) nedeniyle ulaşılması gereken mesafe ile ulaşım süreleri birbirine paralel gitmemekte ve birçok yerleşme için zaman mesafe oldukça uzak olmaktadır. Örneğin şehir merkezine hemen yakın olan bazı köylere yaklaşık 1 saatte ulaşılabilmekte, yine Ayancık'ı Samsun-Kastamonu karayoluna bağlayan ve son 1,5-2 km'si dışında tümüyle dağlık alandan geçen 56 km'lik yol yaklaşık 2,5 saatte alınabilmektedir. Bu örneklerin belki de en ilginç, yerleşmenin yalnızca 9 km batısındaki Çaylıoğlu (eski adı ile İstefan)'nda inşa edilen limana karayolundan kaymalar nedeniyle ara sıra geçit veren son derece bozuk bir yoldan ulaşılabilmesi ve Türkiye'nin en büyüklerinden birisi olmak üzere inşa edilen bu limanın "yolu olmayan liman" olarak anılmasıdır.

ŞEHİR İÇİ FONKSİYON ALANLARININ DAĞILIŞI

Şehirlerin gerek kendi nüfusları gerekse hinterlandlarındaki nüfus, sahip olduğu merkezi ve özel fonksiyonlarından dolayı şehir içindeki tesislerden ve hizmetlerden yararlanmaktadırlar. Şehrin çeşitli fonksiyonlara sahip olması, dolayısıyla nüfusun ihtiyaçlarını karşılaması, şehir içinde birbirinden farklı kısımların meydana gelmesine ve gelişmesine sebep olmaktadır...Şehrin farklı sahalara bölünüşü, diğer bir deyimle şehir içindeki farklı kullanılışlar, bize şehri dıştan değil, içten, karakteristik yaşama şartlarını yakından tanımak fırsatı verir (Tolun-Denker, 1976).

Tablo 10 -Ayancık'ta Şehir İçi Fonksiyon Alanlarının Dağılışı

<i>Kullanım Türü</i>	<i>Alan (ha)</i>	<i>%</i>
Konutlar	70.0	53.6
İş ve ticaret alanları	2.8	2.2
Sanayi alanları	8.8	14.4
Eğitim kurumları	2.1	1.6
Sağlık tesisleri	0.4	0.3
Resmi-idari kurumlar	2.8	2.2
Parklar-spor alanları	3.8	2.9
Sosyal-kültürel yapılar	0.1	0.1
Dini yapılar	0.4	0.3
Mezarlıklar	1.9	1.5
Şehir içi yollar	22.3	20.9
Toplam	115.4	100.0

Ayancık'ta yerleşmenin toplam alanının büyük bir kısmını (yaklaşık % 54) kaplayan konutlar, yine tüm binaların da % 66'sını oluşturmaktadırlar. Nüfusun yarısından fazlasının yaşadığı ve şehrin asıl merkezini oluşturan Yalı mahallesi, konut yoğunluğunun en yüksek olduğu bölgedir. Ayancık'a yerleşmeye uygun alanların oldukça kısıtlı olmasına ve yerleşmenin genelde sıkışık bir yapıya sahip olmasına rağmen, merkezden uzaklaştıkça bu yoğunlukta bir azalma göze çarpar: Ayancık Çayı'nın doğusunda kalan alanda yer alan Çayıcı mahallesinde düzensiz konut alanları

göze çarparken, yerleşmenin mekânsal gelişme doğrultusunda yer alan Cevizli mahallesinde yoğunluk daha önce yerleşilmiş alanlara -özellikle Yalı mahallesine oranla daha düşüktür. Doğuda Fabrikaüstü Tepe'nin etekleri ile kereste fabrikası arasındaki küçük bir alanda (konutlara ayrılmış alan sadece 4 ha) sıkışmış olan Denizciler mahallesinde ise, konutların gelişme alanı son derece kısıtlıdır.

Ayancık'ta konutların tiplerinde de, genellikle yapılaşma tarihlerine paralel olarak, farklılıklar görülmektedir. 1960'ların sonlarına kadar şehirdeki binaların % 90'nına yakını (o yıllarda gelişmenin hızlandığı Çayıçi mahallesinde yeni inşa edilmeye başlayan konutlar dışında) ahşap malzeme ile yapılanlardan oluşurken (Yüksel, 1968), artık şehrin genel görünümüne çok katlı apartmanlar hakim olmaya başlamıştır. Günümüzde deniz kenarında Hükümet caddesinin doğu ucu ile sokak aralarında yer alan 10 kadar eski bina dışında bu türün örneklerine rastlanmamaktadır. Yerleşmede 1 veya 2 katlı geleneksel-bahçeli konutlar toplam konutların hâlâ büyük çoğunluğunu oluşturmakla birlikte, özellikle 1980'lerden sonra yerlerini 4-5 katlı apartmanlara bırakmaya başlamışlardır. Yalı ve Çayıçi mahallelerinde ana yollar üzeri ve Cevizli mahallesindeki kooperatif alanları apartman tipi yapılaşmaların yoğunluk kazandığı alanlardır.

Tablo 11- Ayancık'ta Binaların Fonksiyonel Özelliklerine Göre Dağılımı

<i>Fonksiyonlar</i>	<i>Bina Sayısı</i>
Konut	892
Konut+İşyeri	329
İşyeri	95
Resmi	11
Dini	5
Sağlık	3
Eğitim-Kültür	7
Karışık	5
Toplam	1347

Ayancık'ta küçük ve orta büyüklükteki şehirlerin temel özelliklerinden olan biri olan konut ve işyerlerinin birarada bulunduğu binalar genellikle şehrin merkezinde, Köprübaşı caddesi ve ona bağlanan ikinci derecedeki ana yollar üzerinde yer alır. Toplam binaların yaklaşık % 25'ini oluşturan bu tür binaların alt katlarında çeşitli işyerleri yer alırken üst katları konut olarak kullanılmaktadır. Yerleşmede konut-işyeri bağlantısı henüz kaybolmamasına rağmen, konutlar artan işyerleri karşısında bu alanlardan yavaş yavaş uzaklaşmaya başlamışlardır.

Yerleşmenin ticari fonksiyonları Cumhuriyet Meydanı ile Köprübaşı caddesi ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Deniz kenarında İskele meydanından başlayan ve tüm yerleşmeyi kuzey-güney doğrultusunda kat ederek hinterlandındaki kırsal alanlara bağlayacak şekilde karayolu köprüsüne kadar uzanan Köprübaşı caddesi, Ayancık'ın ilk kuruluş yıllarından günümüze kadar en aktif ticaret bölgesi olmuştur. Şehrin merkezini oluşturan bu iki alanda ticarethanelerin yanı sıra resmi kurumlarla sosyal-kültürel ve dini tesisler birlikte yer almaktadırlar. Çok belirgin bir mekânsal farklılaşma olmamakla

Ayancık'ta farklı kullanım alanlarının kapladığı pay bakımından, konutları şehir içi yollar ve sanayi alanları izler. Bilindiği gibi, Ayancık benzeri "kıyılarda yer alan yerleşmelerde bile ulaşımın esas yükü karayollarının üzerindedir ve tahminin ötesi bir uzunluktadır" (Tümerekin-Özgüç, 1997: 682-683). Ayancık'ta da toplam alanın yaklaşık % 21'sini kaplayan şehir içi yollardan taşıt trafiği açısından en yoğun olanları Köprübaşı, Hükümet ve Cumhuriyet caddeleridir. Ancak, güneyden Kastamonu yönünden gelerek doğudan Sinop'a devam eden yol çevre yerleşmelerle bağlantıyı sağladığı için en önemli karayolu niteliğindedir. Ayancık Çayı'nın doğusundan geçen bu karayolu, bir köprü ile yerleşmeye bağlanmaktadır. Ayancık'ta şehirlerarası yolcu taşıyan firmaların terminalleri daha önceleri Cumhuriyet meydanı ve Köprübaşı caddesi üzerinde farklı noktalarda yer alırlarken, 1990'da şehre girişte Köprübaşı mevkiinde inşa edilen otogar tüm bu kullanışları bir araya toplamıştır. Daha sonra, yine otogarın hemen yanında sayıları 450'yi bulan kamyonlar için de bir kamyon garajı düzenlenmiştir. Bununla birlikte, yakın yıllarda hizmete koyulan ve hemen yakındaki çevre köylere seferler yapan belediye otobüsleri ile minibüs ve taksilerin durakları, eskiden olduğu gibi günümüzde de, şehrin merkezinde yer alan Cumhuriyet meydanı ve buna açılan caddeler üzerinde yer alırlar. Sanayi alanları (%14,4) ise, daha önce de değinildiği gibi, yerleşmenin doğu ve güneyinde yoğunlaşmışlardır.

Günümüzde hangi büyüklükte olursa olsun tüm yerleşmelerde yeşil alana olan ihtiyaç artmakta, buna karşılık birçoğunda da diğer kullanışların rekabeti karşısında giderek azalmaktadırlar. Ayancık'ta yeşil alanlar yeterli olmaktan uzaktır; mahalle aralarında yer alan birkaç küçük yeşil alan dışında sahil boyunca uzanan park ve çay bahçeleri -o da yaz ayları ile kısıtlı olarak- yerleşmenin tek rekreasyon alanlarıdır. Ancak, yerleşmeyi çevreleyen yemyeşil ormanlar, bunlar içinde kısa sürede ve kolaylıkla erişilebilen alanlarda düzenlenmiş özel piknik ve mesire yerleri (Fabrikaüstü Tepe'nin batı yamaçlarındaki Çamlık ve Çangal ormanları içindeki gezi yerleri gibi) halkın ihtiyacını önemli ölçüde gidermektedirler. Ayancık'ta kültürel dolayısıyla da şehrsel gelişmede katkısı olan eğitim kurumları ile sosyal-kültürel tesisler ise, genelde şehir merkezinde Cumhuriyet caddesine açılan cadde ve sokaklar üzerinde yer almaktadırlar.

SONUÇ

Ayancık 1915-1917 yıllarına kadar az sayıdaki ahşap ev ve işyerinden oluşan, halkın esnaf bölümünü çoğunlukla Rumların oluşturduğu, orman ürünlerine dayalı küçük çaplı ticarete sahne olmakla birlikte karayolu bağlantısının bile güçlükle sağlanabildiği bir kasaba niteliğindedir. Gelişen zaman süreci içinde yavaş yavaş büyümekle birlikte, 1920'lerin sonlarında Türkiye'nin en büyük kereste fabrikalarından birinin kurulmasıyla Ayancık'ın bir anlamda kaderi değişmiştir. Yerleşmeyi çevreleyen zengin ormanlara bağlı olarak kurulan ve yabancı sermayeyle işletilen fabrikanın kurulmasıyla ekonomik yaşam olumlu yönde etkilenmiş ve sosyal refah düzeyi yükselmiş, konutlardan elektriğe yakacaktan ulaşımaya kadar birçok alanda önemli hamleler gerçekleştirilmiştir. Ancak, ormanın gelişigüzel kullanılarak yalnızca üretim artışının hedeflenmesi, buna karşılık kesilen orman bölgelerinde gerekli ağaçlandırma çalışmalarının ihmal edilmesiyle orman kaynakları büyük ölçüde azalmaya yüz tutmuş

ve doğal denge bozulmuştur; Ayancık'ın 1950'lerden sonra gördüğü sellerin nedenleri o zamanlardan hazırlanmıştır. Fabrika daha sonraki yıllarda da yerleşmenin ekonomik yaşamında etkili olmaya devam etmekle birlikte, tümüyle yanlış işletme koşullarına dayanan nedenlerle bir daha eski verimli günlere dönülemedi.

1935'de 2.500 nüfuslu küçük bir yerleşme olan Ayancık, bu durumunu 1950'lere kadar sürdürmüştü ancak 1950'den sonra ülkedeki nüfus hareketlerine paralel olarak Ayancık şehrinin nüfusu da artmaya başlamıştır. Ancak, yerleşmenin gerek bölge gerekse iç kısımlarla bağlantısını güçleştiren topografik yapı, tarıma elverişli toprakların miktarını ve dolayısıyla tarımsal gelirleri de kısıtlamaktadır. Tarım ve endüstriyel iş kollarının artan nüfusu karşılayamaması nedeniyle, Ayancık her zaman dışarıya göç veren bir yerleşme niteliğini korumuştur. Tarım topraklarının genişletilmesine yönelik çabalar, bu kez, yörenin en önemli doğal zenginliği olan ormanların aleyhine gelişen bir süreç olmaktadır. Bu durum da arazinin doğal özelliklerine uygun olarak plânlanmasını (örneğin, erozyon tehlikesi gösteren yerlerde koruyucu önlemlerin geliştirilmesi ya da kabiliyet dışına taşan toprakların mera ve ormana dönüştürülmesi gibi) mevcut tarımsal alanda üretkenliği sürekli kılmaya ve yüksek ürün almaya yönelik çalışmaları (İİB, 1092) zorunlu kılmaktadır.

Etrafını çevreleyen engebeli ve dik arazi nedeniyle dar bir alana sıkışmış olan Ayancık'ta yerleşmeye uygun alanlar Ayancık Çayı vadisinin her iki tarafındaki düzlük alanlarla sınırlıdır. Şehir merkezi ile fabrikanın çevresindeki yüksek yoğunluk nedeniyle yerleşme güneye doğru yayılmaktadır; günümüzde vadi boyunca iç kısımlara doğru uzanan Cevizli ve Erkengünez mahalleleri yerleşim alanına dönüşmeye başlamıştır. Yine güneydeki Pazarcık ve Dolay çevrelerindeki düzlükler ve yerleşmeye uygun sirtlar, günümüzde Ayancık şehrinin etkisi ile yapılaşmaya başlayan ve onun bir parçasına dönüşme eğiliminde olan potansiyel gelişme alanlarını oluşturmaktadırlar.

Ayancık, doğal güzellikler açısından önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin en zengin ormanları ile kaplı olan yöre yayla turizmi için elverişli kaynaklara sahip olduğu gibi, yaban hayatı bakımından da oldukça zengindir. İnaltı bölgesindeki kanyonlar sürek avı için olduğu kadar treading turları için de mükemmel ortamlar sunmaktadır. Yine, Ayancık-İstefan Burnu ve Ayancık-Sinop arasında uzanan bir dizi doğal kumsal (örneğin Ayancıkköyü, Ortalık ve Şerefiye plajları) yaz aylarında yerli olduğu kadar son yıllarda sayıları artmaya başlayan yabancı turistlerce de tercih edilmektedir. Ayancık ve yakın çevresindeki doğal çekicilikler bunlarla sınırlı kalmamakta, şehir merkezinin sadece 1 km. batısındaki Gelincik Burnu ve yakınlarında yer alan doğal çözülme şekillerinin özellikle doğal çekiciliklere karşı artan ilgiye paralel olarak yöre turizmine katkıda bulunacağı bazı araştırmacılarca da dile getirilmektedir (Uzun, 1996). Ancak, yerleşmenin sahip olduğu en önemli gelişme olanakları arasında yer alan turizm faaliyetleri mevcut potansiyel seviyesinde gelişmemiştir. Tarihi değerler açısından, şehir merkezinde yer alanının cezaevi olarak kullanıldığı İstefan'dakinin ise tamamına yakınının toprak altında olduğu iki eski kilise dışında, önemli bir potansiyele sahip olmayan Ayancık'ta doğal değerlere sahip çıkılmalı ve yörenin tanıtılması için yeterli ve olumlu adımlar atılmalıdır. 1989 yılından beri her yılın Temmuz ayında düzenlenen festival bu yöndeki olumlu adımlardan bir tanesidir. Karadeniz turizminin

önem kazanmaya başladığı günümüzde, olanakların değerlendirilmesine eşlik eden alt yapı ve ulaşım sorunlarına getirilecek köklü çözümlerle, yerleşme özellikle bir yayla ve av turizmi merkezi olarak gelişebilecektir.

KAYNAKÇA

- ATALAY, İ. 1982. *Toprak Coğrafyası*, Ege Üniv. Sosyal Bilimler Fakültesi Yayın No:8, İzmir.
- ATALAY; İ. 1983. *Türkiye Vegetasyon Coğrafyası*, Ege Üniv. Yayın No: 19, İzmir.
- BAYKAL, F. 1989. *Salihli Kent Coğrafyası*, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları No:2, İzmir.
- BIJIŞKYAN, P.M. 1969. *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası* (Tercüme ve Notlar: Hrand D.Andreasyan), İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları No:1411, İstanbul.
- BİRAND. H. 1945. "Batı Karadeniz Kıyılarında Bir Botanik Gezisi" *Türk Coğrafya Dergisi* Sayı VII-VIII, Ankara.
- CUINET, V. 1890. *La Turquie d'Asie*, IV. Cilt, Paris.
- DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1927-1990 *Genel Nüfus Sayımı Sonuçları*, Ankara.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, 1982. *Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi: Ülke Yerleşme Merkezleri Sistemi*, DPT-1806, KÖYD-27, Ankara.
- DMİ, 1984. *Ortalama, Ekstrem, Sıcaklık ve Yağış Değerleri Bülteni (1980)*, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- GOTTMAN, J. 1976. *Şehirsel Merkezliğin Gelişmesi* (Çeviren: Nazmiye Özgüç) İst. Üniv. Coğr. Enst. Yay. No.80, İstanbul.
- GÖKMENOĞLU, T. 1988. *Sinop ve ilçeleri: Ayancık Rehberi*, İstanbul.
- GÖKOĞLU, A. 1952. *Paphlagonia Cilt:1*, Kastamonu.
- GÖKSOY, Ş.M., 1990. *Taşköprü'de Şehirleşme*. İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GÖNEY, S. 1997. *Şehir Coğrafyası*. İ.Ü. Edeb. Fak. Yay. No: 2247, İstanbul.
- İMAR İSKAN BAKANLIĞI, 1972. *Doğu Karadeniz Bölgesi: Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni*. Plânlama ve İmar Genel Müdürlüğü Bölge Plânlama Dairesi, Ankara.
- İMAR İSKAN BAKANLIĞI, 1989. *Ayancık İmar Plânu Araştırması*, Bölge Plânlama Dairesi, Ankara.
- İMAR İSKAN BAKANLIĞI, 1990. *Çaycuma İmar Plânu Araştırması*, Bölge Plânlama Dairesi, Ankara.
- İNANDIK, H. 1958. "Türkiye Kıyılarına Genel Bakış", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* Sayı 9, İstanbul.
- İNANDIK, H. 1965. *Türkiye Bitki Coğrafyasına Giriş*. İst. Üniv. Coğrafya Enstitüsü Yayın no: 42, İstanbul.
- KARAL, E.Z. 1943. *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı-1831*, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayını, Yayın No:195, Ankara.

- KETİN, İ. 1983. *Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış*, İ.Ü. Tek. Üniv. Kütüp. Sayı:1259, İstanbul.
- KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, 1972. *Batı Karadeniz Havzası Toprakları*, Topraksu Genel Müdürlüğü Yay.:273, Köyişleri Bak. Yay. No:189, Ankara.
- MATER, B., ERTEK, A., TUROĞLU, H. 1993. "Çiftlik Heyelanı-Sinop" *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 28, İstanbul.
- SALNAMELER; 1867, 1869. 1899 *Kastamonu Vilâyeti Salnameleri*.
- SÜR, Ö. 1972. "Heyelan Olaylarına Sebep Olan Faktörler ve Bunların 'Türkiye'de Etkili Olduğu Alanlar". *A.Ü.D.T.C.F. Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı:5-6, Ankara.
- TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, 1996. *Sinop İl Müdürlüğü Ekim Ayı Değerlendirme Toplantısı Raporları*, Sinop.
- TİMOR, A.N. 1993. *Orta Büyüklükteki Şehirler ve Lüleburgaz Örneği*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- TOLUN-DENKER, B. 1976. *Şehir İçi Arazi Kullanıştı*, İst. Üniv. Edeb. Fak. Yay. No:2054, Coğ. Enst. Yay. No:83, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E. 1973. *Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar*, İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No:72, İstanbul.
- UZUN, A. 1996. "Gelincikburnu ve Yakın Çevresindeki (Ayancık-Sinop) Jeomorfolojik Şekillerin Turizm Açısından Önemi" *G.U. Gazi Eğitim Fak. Der. Yeni Dönem*, Sayı 4, Ankara.
- YARAR, A. 1941. *Sinop'un Beşeri-İktisadi Vaziyeti*, İ.Ü.Edeb.Fak. Coğr. Enst. Bitirme Tezi, İstanbul.
- YÜKSEL, C. 1968. *Ayancık Şehrinin Coğrafi Etüdü*, İ.Ü. Edeb.Fak. Coğr. Enst. Bitirme Tezi, İstanbul.